

22/12/2020

רגע האמת של אונר"א

מאת דר' רון שליפר ועו"ד יהודה בראכין

שבעים שנה לאחר היווסדה עם מנדט בן 18 חודשים להעניק סיוע חירום ל"פליטים הפלסטינים", צמחה סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם לפליטים הפלסטינים (אונר"א, ובעגה בטחונית - סו"ת) לריבונות וירטואלית בעלת תקציב של 1.2 מיליארד דולר, עם 30,000 מועסקים.¹ סוכנות זו עושה יותר מכל גורם בינלאומי אחר כדי להנציח את "בעיית הפליטים" – שאותה היא נתבקשה לפתור. בעוד ממשל טראמפ מקצץ את תמיכתו בסוכנות, והאירופאים ומדינות המפרץ דורשות שקיפות גדולה יותר בעניינים הפיננסיים ובפעולותיה, ייתכן שאונר"א סוף סוף מתקדמת לקראת רגע האמת שלה.

המנדט המקורי ושקיעתו

ועידת לוזאן – שכונסה ע"י ועדת הפיוס של האו"ם לפלסטינים (27 באפריל עד 12 בספטמבר, 1949) – כשלה במאמציה להגיע להסכם על יישוב מחדש של ה"פליטים הפלסטינים" במדינות המארחות אותן, כפי שקרה ברוב הסכסוכים הגלובליים בתקופה זו.² כתוצאה מכך, ייסד האו"ם את ה"משלחת לסקירה כלכלית עבור המזרח הקרוב", כדי "לבדוק את התנאים הכלכליים במזרח הקרוב ולתת המלצות לפעולה שתתמודדנה עם העברת האוכלוסין שנגרמה מפעולות האיבה שהיו לאחרונה."³

בדיווח למזכ"ל האו"ם ב-16 בנובמבר 1949, המליצה המשלחת על:

צעדים שיינקטו על מנת לייסד תוכנית של עבודות ציבוריות מועילות כדי להעסיק את הפליטים הבריאים כצעד ראשון לקראת שיקומם; ושבינתיים, סעד, המוגבל לנזקקים, יימשך להינתן במהלך השנה הקרובה. המלצות אלה מטרתן להקל על מצב החירום באמצעות פעולה בונה ולהפחית את בעיית הפליטים עד לרמה שבה יהיה סביר לממשלות המזרח הקרוב לקבל על עצמן את האחריות שתיוותר.⁴

המשלחת הדגישה במיוחד את הצורך לתוכנית של עבודות ציבוריות בת 18 חודש, "שתשפר את פריון העבודה באיזור", שתתרחש בשיתוף פעולה עם המדינות הערביות המארחות, ושתתחיל עד ה-1 באפריל, 1950.⁵ כדי ליישם המלצה זו, נוסדה אונר"א ב-8 בדצמבר, 1949, והיא החלה את

¹ Sari Hanafi, "UNRWA as a 'Phantom Sovereign': Governance Practices in Lebanon," in Sari Hanafi, Leila Hilal, and Lex Takkenberg, eds., UNRWA and Palestinian Refugees: From Relief and Works to Human Development (Abingdon, U.K.: Routledge, 2014), pp. 129-42.

² "Final report of the United Nations Economic Survey Mission for the Middle East," U.N. Conciliation Commission for Palestine (Lake Success, N.Y.: United Nations, Dec. 28, 1949).

³ "First Interim Report of the United Nations Economic Survey Mission for the Middle East," Chairman of the United Nations Conciliation Commission for Palestine, submitted to the U.N. General-Secretary, Nov. 16, 1949, p. 15.

⁴ Ibid, p. 14.

⁵ Ibid, p. 16.

פעילותה ב-1 במאי, 1950.⁶ אבל מה שהינו בעל משמעות גדולה יותר מתאריך ייסוד אונר"א הינו תאריך היעד להפסקת פעילותה: העברת חבילות המזון לפליטים היתה אמורה להיפסק עד ה-31 בדצמבר, 1950, ותוכנית הסיוע והעבודות היתה אמורה להסתיים עד ה-30 ביוני, 1951. ההנחה היתה שהמדינות הערביות המארחות יקבלו על עצמן עד אז את האחריות לפליטים שבתחומן.⁷

אך זה לא מה שקרה. עד אמצע שנות ה-50 התברר שהעבודות ותוכנית היישוב מחדש לא התממשו. ומנקודת זמן זו, הפכה אונר"א בהדרגה מארגון "סיוע ועבודות" לטווח קצר, לסוכנות קבועה, כמעט ממשלתית, של פיתוח אנושי, שמעניקה שירותי סעד חברתי בתחומי הטיפול הרפואי, מחסה וחינוך – אותם שירותים שהיו אמורים לעבור לידי המדינות המארחות.

עם הזמן, לקחה אונר"א על עצמה תחומי אחריות שבדרך כלל נמצאות בידי מוסדות לאומיים ממשלתיים – חינוך, בריאות ורווחה. היא החלה לנהל את המחנות שלה בצורת "ריבונות לכאורה", אם נשתמש במילים של פרשן ערבי.⁸ היא עשתה זאת על ידי שימוש במערכת של פקידי שירות שנקלחו מקרב תושבי המחנות, שברובם היו ידועים בשל האקטיביזם הפוליטי שלהם ו/או קשרים עם ארגוני הטרור השולטים (אש"ף, ולאחר מכן החמאס). הסמכות דה פקטו שלהם כללה, בין השאר, מניעת חבילות מזון מאלה שלא הסכימו עם האג'נדה החברתית והפוליטית של אונר"א.

חריגה מהמנדט

על מנת להשתחרר מהמנדט המקורי שהיה כזכור לטווח קצר בלבד, ולעצב לעצמה תפקיד חדש כסוכנות לפיתוח אנושי, נקטה אונר"א בשורת צעדים שנגדו ברורות את החוק ואת הנוהג הבינלאומי בכל הנוגע לפליטים. צעדים אלה כללו: אימוץ הגדרה יחידנית וכוללנית למונח "פליט" – כ"אדם נזקק שכתוצאה מהלחמה בפלסטינה איבד את ביתו ואת פרנסתו" – ועד לרישום מאות אלפי פליטים מדומים ברשימותיו; הפיכת מעמד של פליט למעמד העובר בירושה, כך שהוא מועבר – ללא הגבלת זמן – לכל הצאצאים של הפליטים המקוריים; המשך רישום פליטים שנעשו אזרחים של המדינות הערביות שבהן הם מתגוררים – הפרה בוטה של האמנה הבי"ל לפליטים משנת 1951, המונעת מתן מעמד כזה לכל מי "שקיבל אזרחות חדשה ונהנה מהגנת המדינה שהיא מדינתו החדשה."⁹ למשל, כ-1.9 מיליון פלסטינים בירדן רשומים כ"פליטים", אף על פי שיש להם אזרחות ירדנית והם נהנים מאותן זכויות וחובות כמו התושבים המקומיים ("רק" 15 אחוז מהם נמצאים במחנות של אונר"א).¹⁰

בנוגע לפליטים הפלסטינים חסרי האזרחות במדינות ערב, כבר בספטמבר 1965 העבירה ועידת הפסגה של הליגה הערבית בקזבלנקה החלטה שמעניקה להם שורת זכויות והטבות, כולל הזכות לתעסוקה שוויונית וחופש תנועה בינלאומי.¹¹ בסוריה, מקום שהאונר"א טען עד לאחרונה ששם כ-450,000 מקבלי הטבות רשומים, הפליטים הפלסטינים נהנו מרוב הזכויות של התושבים המקומיים. הם יכלו להתגורר בכל מקום במדינה. חוק משנת 1956 קבע שיש להתייחס אליהם כסורים "בכל מה שקשור...לזכויות העסקה, מסחר וחובות לאומיות"¹² בהתאם לכך, הפלסטינים בסוריה לא סבלו מאבטלה מסיבית, כאשר רק רבע מהם (כלומר, 111,208 מקבלי הטבות) מתגוררים במחנות

⁶ "General Assembly Resolution 302. Assistance to Palestine Refugees," United Nations, A/RES/302 (IV), Dec. 8, 1949, art. 6.

⁷ "First Interim Report of the United Nations Economic Survey Mission for the Middle East."

⁸ Hanafi, "UNRWA as a 'Phantom Sovereign.'"

⁹ Constitution of the International Refugee Organization, sect. D (b), p. 817; "Convention Relating to the Status of Refugees," arts. 1/C (3), 1/E; Efraim Karsh, "The Privileged Palestinian 'Refugees,'" Middle East Quarterly, Summer 2018.

¹⁰ "Human Rights Watch Policy on the Right to Return," Human Rights Watch, New York.

¹¹ Sherifa Sahfie, "Palestinian Refugees in Lebanon," Palestinians in Europe Conference, Nov. 30, 2001

¹² "Treatment and Rights in Arab Host States: Human Rights Watch Policy on the Right to Return."

הפליטים של אונר"א.¹³ אמנם יש כמה הבדלים בין זכויות הפליטים הפלסטינים לאלה של בני הלאום הסורי (למשל, אסור לפליטים להיות בעלי יותר מבית אחד ואסור להם לקנות קרקע חקלאית), כל אלה הפכו ברובם הגדול ללא-רלוונטים בהתחשב באי הסדר ועקירת האוכלוסין עקב מלחמת האזרחים בת עשר השנים – כשליש מבני הקהילה הפלסטינית הצטרפו לאוכלוסיה הכללית במנוסתם מן המדינה.¹⁴

בלבנון, מקום שבו הפליטים הפלסטינים נהנים מזכויות פחות מכל מדינות ערב האחרות, יש לאונר"א 475,075 פליטים ברשימותיה, כ-45 אחוז מהם מתגוררים בשנים עשר מחנות הפליטים של הסוכנות.¹⁵ ממפקד האוכלוסין הרשמי הראשון של פלסטינים בלבנון שפורסם ב-21 בדצמבר 2014, נראה שרק 174,422 פלסטינים מתגוררים במדינה – ומכאן ראייה נוספת לניפוח המספרים של נתוני אונר"א.¹⁶

משמעות הדבר היא שאין שום הצדקה להמשך התמיכה הבינלאומית במיליוני "הפליטים הפלסטינים" שאינם עונים על הקריטריונים החוקיים של סטטוס זה ושקבלים טיפול טוב בהרבה מכל הפליטים האחרים בעולם. רובם אינם גרים ב"מחנות פליטים" שבכל מקרה היו אמורים להיעלם כבר לפני שנים רבות, עם העברת תושביהם לשכונות מגורים רגילות – כפי שצפה המנדט המקורי של אונר"א.

נקיטת צד פוליטי, הסתה לשנאה והסכמה לפעולות טרור

תוך התעלמות בוטה מהמנדט המקורי לפעול כסוכנות סיוע נייטרלית מבחינה פוליטית, פעולות אונר"א קיבלו עוד ועוד מימדים פוליטיים, שבהדרגה הוטמעו ב"תנועת ההתנגדות" הפלסטינית. בסוף שנות ה-60 של המאה הקודמת, למשל, אפשרה ההסכמה בשתיקה של אונר"א להשתלטות אש"ף על מחנות הפליטים של האו"ם בירדן לארגון טרור זה לייסד דה פקטו מדינה בתוך מדינה ולהשתמש בה כקרש קפיצה לערעור המלוכה ההאשמית השלטת. דבר זה הוביל למלחמת אחים שהסתיימה באירועי הדמים של ספטמבר השחור ב-1970, שבהם נהרגו אלפי פלסטינים וירדנים, ובגירוש אש"ף מירדן.

אש"ף החליף את ירדן בלבנון כבסיס להתקפות טרור על ישראל, ושם יסד עוד מדינה-בתוך-מדינה, כאשר מחנות הפליטים של אונר"א מספקות לגוף הטרור הזה בסיסים לאימון ולפריסה ומשמשים כמרכזים העיקריים לגיוס ולהטמעת דעות. כמו בירדן, לא עבר זמן רב לפני שנוהל הרסני זה עזר להצית בלבנון את מלחמת האזרחים שהתנהלה למשך יותר מעשר שנים וגבתה את חייהם של מאות אלפים.¹⁷

חוויות שליליות והרסניות אלה לא שכנעו את אונר"א להימנע משיתוף פעולה הדוק עם אש"ף בניהול מחנות הפליטים של האו"ם באיו"ש וברצועת עזה. מערכת החינוך של אונר"א הפכה במהרה למפיצה ולמממנת של הטמעת הדעות האנטי ישראליות והאנטישמיות של אש"ף, לאחר שהארגון השתלט על יותר מ-95% מאוכלוסיית השטחים בשנות ה-90 כחלק מ"תהליך השלום" של אוסלו.

¹³ Ibid.

¹⁴ See, for example, Aljazeera TV (Doha), *Mars*, 23, 2016.

¹⁵ "Where we work," UNRWA.

¹⁶ Yakov Faitelson, "How Israel's Jewish Majority Will Grow," *Middle East Quarterly*, Fall 2020.

¹⁷ Jalal al-Husseini, "UNRWA and the Palestinian Nation-Building Process," *Journal of Palestine Studies*, Winter 2000, pp. 51-64.

בהסכמי אוסלו התחייב אש"ף להימנע מהסתה אנטי-ישראלית ולחנך את התלמידים לשלום.¹⁸ על פי זה, חתם אש"ף על הסדר רשמי עם אונר"א ב-1 באוגוסט, 2000, לפיו סוכנות האו"ם תאמץ תוכן שאושר על ידי הרשות הפלסטינית בכל ספרי הלימוד. ההסכם קבע עוד שספרי הלימוד המאושרים יהיו המקור היחיד של תוכניות הלימודים של אונר"א. אונר"א הציגה את התירוץ הלא-משכנע שראוי לדבוק ב"ספרי הלימוד של המדינה המארחת" והתעלמה מכך שלא רק שהדבר סותר את חובתה לשמור על נייטרליות גמורה בכל מערכת החינוך, אלא גם שהרשות מעולם לא היתה מדינה מארחת. סדרת מחקרים שבדקה את ספרי הלימוד של אונר"א ואת המדריכים למורים בשנים 2000-2020, חשפה הסתה אנטישמית ואנטי ישראלית רבה, כולל:

- דה-לגיטימציה של עצם קיומה של ישראל ושל כל קשר של יהודים לארץ ישראל, בהתבסס על הזכות הבלעדית-כביכול של הפלסטינים לארץ.
- דמוניזציה של ישראל ושל יהודים באמצעות שימוש במונחים פוגעניים, קישורים עם רוע, והאשמתם בכל הצרות של הפלסטינים.
- דחייה כוללת של דו-קיום בשלום עם ישראל וקריאות להתנגדות אלימה נגדה, כאשר פעולת שאהידים וגיהאד נלמדים כאמונות וערכי יסוד שיש לשאוף אליהם.¹⁹

אין פלא, אם כן, שביוני 2013, מינה אונר"א את כוכב התוכנית Arab Idol הזמר מוחמד אסף, כשגריר האזורי שלה לנוער, על אף שפרסם שירים וקליפים שפיארו את הטרור, הן לפני והן אחרי שירותו כשגריר, וכן הקדיש הופעות ל"שאהידים" שנהרגו. כאשר מעריך ישראלי התקשר לתוכנית שבו הופיע, ענה לו השגריר של אונר"א לנוער "אני יורק עליך ועל ישראל."²⁰ ובכל זאת, על אף שאונר"א היתה מודעת לגמרי למסרים האנטי-ישראליים, אנטי-שלום ואנטי-דו-קיום של אסף בהופעותיו וגם שלא בהופעות, חידשה את החוזה עמו לארבע שנים נוספות, ובכך הפנתה עורף לסיסמה שלה עצמה ש"השלום מתחיל כאן" ולהצהרות רבות אחרות.²¹

מלבד תמיכה בשגריר של שנאה ואלימות והטמעת שנאה לישראל יהודים בתלמידים, סייעה אונר"א גם להפיץ הסתה על ידי קיום פעילויות של ארגוני טרור במתקניה, וראשונה שבהם, "מועדוני הסטודנטים" של הגוש האיסלמי שמומנו על ידי החמאס. מחבלי חמאס רבים שהיו מוכנים לעשות פיגוע התאבדות הגיעו מסניפי הגוש הזה, שכבר זמן רב משמשים כמרכזים של גיוס ולימוד של חמאס. דוגמא אחת לכך היא המחבל המתאבד שרצח שלושים איש (ופצע עוד 140) במלון פארק בפסח, 27 במרץ, 2002 – מה שהביא למבצע חומת מגן, הפעולה הגדולה ביותר נגד מחבלים מאז

¹⁸ Agreement on the Gaza Strip and the Jericho Area, May 4, 1994," art. XII (1); "Israeli-Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip, September 28, 1995," art. XXII (1, 2); "The Wye River Memorandum, October 23, 1998," art. 3 (a, b), in Geoffrey W. Watson, *The Oslo Accords: International Law and the Israeli-Palestinian Peace Agreements* (Oxford: Oxford University Press, 2000), pp. 334, 363, 379.

¹⁹ See, for example, Arnon Groiss, "The Attitude to the 'Other' and to Peace in Palestinian Authority Schoolbooks: An Update Based on the 2019 Books," Center for Near East Policy Research, Jerusalem, Aug. 28, 2020; Groiss, "Israel, Jews and Peace in Palestinian Authority Teachers' Guides," The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center, Ramat Hasharon, June 8, 2020.

²⁰ Al-Arabiya News Channel (Dubai), Jan. 5, 2016; The Algemeiner (Brooklyn), Jan. 7, 2016.

²¹ "Our Youth Ambassador, Mohammed Assaf," UNRWA; "'Arab Idol' Winner Mohammad Assaf named UNRWA Regional Youth Ambassador for Palestine Refugees," June 22, 2013.

מלחמת לבנון הראשונה (1982).²² ובכל זאת, עד עכשיו, לא נקטה אונר"א בשום צעדים כדי להרחיק את המועדונים הללו ממתקניה.

חמור מזאת: כאשר חמאס גירש באלימות את אש"ף מרצועת עזה בקיץ 2007 והשתלט על הרצועה, נעשתה אונר"א מעורבת עוד יותר בפעילויות של ארגון טרור איסלמי זה: הארגון העסיק חברי חמאס רבים בכל מערכת החינוך והפעילויות ההומניטריות. למשל, ב-2017, שני פקידים בכירים של אונר"א בעזה הוכרחו להתפטר לאחר שנחשף שהם נבחרו לראשות הזרוע הפוליטית של חמאס.²³ בנוסף לכך, תמך הארגון בהתקפות הטרור של חמאס על ישראל – משימוש קבוע של בתי ספר של אונר"א במשך חופשות הקיץ כמחנות אימון מעין-צבאיות, והכללת תוכנית להכשרה צבאית בלימודים באונר"א, שבה משתתפים אלפי תלמידים מדי שנה כחלק מלימודיהם הרגילים, ועד לבניית מתקנים צבאיים ואגירת כלי נשק וציוד צבאי בסמוך לבתי ספר של אונר"א – ולפעמים בתוכם; הפירת מנהרות טרור תת-קרקעיות מתחת למתקנים של אונר"א; שימוש במתקני אונר"א בעת היתקלויות צבאיות עם ישראל, כולל העברת כלי נשק ותחמושת ברכבים של אונר"א, ירי רקטות ומרגמות לעבר אוכלוסייה אזרחית ישראלית – פשע מלחמה על פי החוק הבינלאומי – מחצרות בית הספר או סמוך לבתי הספר; ומלכוד מתקני חינוך.²⁴

סוכנות שעבר זמנה?

השותפות בת עשרות השנים עם ארגוני הטרור הפלסטינים, וההטיה האנטי-ישראלית הברורה שלו מעצימות את הספקות בעניין התדמית העצמית שלו כארגון א-פוליטי, הצורך בקיומו המתמשך ובעצם בלגיטימיות של קיומו בכלל. לשם השוואה, כל הפליטים שלאחר מלחמת העולם השנייה, שכללו עשרות מיליוני עקורים (16 מיליון מתוכם באירופה בלבד), טופלו בידי הארגון הבינלאומי לפליטים (IRO), שנוסד בידי העצרת הכללית של האו"ם בדצמבר 1946, ולאחר מכן, מ-1951, בידי נציבות האו"ם לפליטים (UNHCR). לעומת זאת, הפלסטינים קיבלו סוכנות סעד משלהם. ועוד, אונר"א קיבלה פי 110 מהכספים שניתנו לכל שאר הפליטים בכל העולם (\$33,700,000 לעומת 300,000).²⁵ כמעט שבעים שנה לאחר מכן, הזכות הייחודית הזו נשארת על מקומה, כאשר אונר"א הוציאה פי ארבע על כל "פליט" פלסטיני ב-2016, מאשר מוציא ה-UNHCR על כל פליט אחר בעולם: \$246 לעומת \$58.²⁶

ובשעה שכל בעיות הפליטים האחרות קיבלו את פתרון בסופו של דבר בידי UNHCR/IRO, והרוב הגדול של העקורים (כולל ניצולי השואה) יושבו במקומות אחרים בידי אומות שקיבלו אותם אליהן, פיתח אונר"א את "בעיית הפליטים הפלסטינים" לכדי מפעל משגשג, שהזרים כספים רבים למשטרים הערביים והמריץ את התומכים במדינות המערב שהביעו הערצה ותמיכה בכל תנועה לאומית שצמחה לאחר מלחמת העולם השנייה – מלבד זו היהודית.

²² Jamie Chosak and Julie Sawyer, " Hamas's Tactics: Lessons from Recent Attacks," The Washington Institute for Near East Policy, Washington, D.C., Oct. 19, 2005.

²³ "Resignation of Suhail al-Hindi, chairman of the UNRWA staff union in the Gaza Strip, after exposure of his election to Hamas' new Gazan political bureau," The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center, Ramat Hasharon Apr. 24, 2017.

²⁴ " Hamas and other terrorist organizations in the Gaza Strip use schools for military-terrorist purposes," The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center, July 20, 2014; "UNRWA Exposed Another Tunnel under One of the Schools It Operates in the Gaza Strip," Amit Center, Nov. 1, 2017; Uri Akavia, "UNRWA's Conduct Severely Undermines the Neutrality and Credibility of the UN," Kohelet Policy Forum, Jerusalem, Nov. 29, 2017.

²⁵ Karsh, "The Privileged Palestinian 'Refugees'."

²⁶ Itamar Eichner, interview with Amb. Ron Prosor, Interdisciplinary Center Hertzliya, Aug. 27, 2017.

במילים של פרד גוטהייל:

מה שמשמעותי בעניין 50 שנות אונר"א הוא... שרוב הפלסטינים השתלבו מחדש דה פקטו בכלכלות הפתוחות של המזרח התיכון ובמקומות אחרים, ושרוב אלה שנותרים במחנות הפליטים... עושים זאת במולדת הפלסטינית. ... מעמד הפליט של מספר פליטים פלסטיניים רבים ביותר היה אמור לפוג מתי שהוא במשך 50 השנים האלה. ... וכאן טמונה המהות של הסכנה המוסרית שלו. אונר"א הומצא מחדש על מנת לשרת אג'נדות פוליטיות. ... הוא הפך לסוכנות של שרתים, המחלקת זכויות לפליטים שעל פי הסטנדרטים של UNHCR לא היו מוגדרים כך. וכל זה במחיר עצום.²⁷

מספר מיתוסים גרמו להנצחת תכלית קיומו, המשרת את עצמו, של הארגון, שעה שהסוכנות התפתחה לכדי מפעל שמעולם לא נחזה בידי המנדט המקורי, כולל: "התרוששות" הפליטים – למרות הדחייה של מאמצי שיקום אמיתיים במימון של מיליארדי דולרים; "הכיבוש" – למרות העובדה שרק חלק קטן מכל אוכלוסיית ה"פליטים" ישבה בשטחים שהיו בשליטת ישראל אחרי 1967, וש-95 אחוז מהם הועברו לשליטה פלסטינית עד 1996-97; ו"חנק כלכלי" – למרות העובדה שכלכלת הגדה המערבית ועזה נהנתה מגידול עצום ללא תקדים בשל האפשרויות הרבות שנבעו משליטת ישראל בשטחים אלה בשנים 1967-97.²⁸ כעת המיתוסים האלה נמוגים – או לפחות אינם מוחזקים בידי ממשלות המערב והמפרץ – ולכן הרפורמות של אונר"א חייבות להגיב לקריאות הגוברות לשקיפות בעניין הוצאות, מנהל, והחינוך של הילדים שבחסותו.

צעד ראשון לקראת רפורמה

נראה שהצעד החשוב ביותר שאונר"א יכולה לנקוט הוא לקבל על עצמה את הסטנדרטים של ה-UNHCR. על אונר"א לנקוט בצעדים אמיתיים לקראת יישוב מחדש סופי של הפליטים במדינות המארחות, כפי שחזה המנדט המקורי, כדי להפוך אותם ממקבלי סעד פסיביים לאזרחים יצרניים ובעלי יוזמה. דבר זה אינו יכול לקרות בן לילה, או אפילו תוך כמה שנים בודדות, אבל אם לא ייצרו תוכנית יישוב-מחדש לעשר שנים, המספרים ההולכים וגוברים של "פליטים" נצחיים המתגוררים בעל כרחם במחנות קורסים לא יצטמצמו.

היו אמנם כמה וכמה מחקרים, ביקורות והערכות של המחדלים בפעולות אונר"א – החל מהתנגדות לרפורמות, השתקת נושאים מגדריים והתעללות מינית מצד עובדי אונר"א, ועד לניהול כושל של משאבי אנושי ועסקאות מסחריות – אך המדינות התורמות לאונר"א מעולם לא דרשו ביקורת עצמאית, חיצונית וכלכלית כדי לחשוף את השימוש – או את השימוש לרעה – בתרומות המאסיביות שלהם משך עשרות שנים: כמה מהכסף הזה הוצא על הסתה אנטי-ישראלית ואנטישמית על ידי מימון ספרי לימוד ומדריכים למורים באישור אש"ף? כמה כסף הוצא על משכורות לעובדים הקשורים לחמאס שאסור להם חוקית להיות מועסקים בידי אונר"א? וכמה הוצא על הענקת האמצעים והמבנים למחנות קיץ לילדים שמכשירות אותם להיות מחבלים? ומעל הכל, כמה מכספי התורמים מוצא על הנצחת ה"פליטות" של הפלסטינים במקום "לכוון [את הפליטים] בדרך לשיקום ולהביא לידי סיום את הבטלה-בכח ואת האפקט המשפיל של הסעד", אם להשתמש במילים של המשלחת לסקירה כלכלית עבור המזרח הקרוב משנת 1949, שהמלצותיה היו הבסיס למנדט המקורי של אונר"א.²⁹

²⁷ Fred Gottheil, "UNRWA and Moral Hazard," *Middle Eastern Studies*, May 2006, p. 418.

²⁸ Efraim Karsh, "What Occupation?" *Commentary Magazine*, July/Aug. 2002.

²⁹ "Final report of the United Nations Economic Survey Mission for the Middle East," p. vii.

לא רק שלמדינות התורמות יש הזכות לדעת למה משמשים כספי משלמי המיסים שלהם, אלא שיש להם חובה ואחריות לוודא שהכספים מוצאים למען המטרות שבשבילם נתרמו, ולא על אלה שמפרות את ההוראות של האו"ם או את החוק הבינלאומי. עד כה לא נעשה דבר מכל זה. רק ביקורת בידי המדינות התורמות תוכל להעצים רפורמות.

מסקנות

הגיע הזמן להכיר במציאות הגיאופוליטית של שנות ה-2020. הרשות דבקה בדחייה הנצחית שלה של כל הצעה לקידום השלום, כפי שניתן לראות, בין השאר, בתוכניות הלימודים הקוראות "להשמיד את הישות הציונית", אך בכל זאת אין זה העידן של יאסר עראפאת. החמאס, על אף שהוא עדיין מחוייב למטרה הסופית של השמדת ישראל, מוכן לשמוע על הפסקת פעולות האיבה בתמורה לסיוע הומינטרי, בין אם זה יהיה ישירות (למשל, הזרמה קבועה של כסף קטארי לעזה) או בלתי-ישירה (למשל, הכשרת סטודנטים לרפואה בבתי חולים ישראליים, אשפוז חולי קורונה-19 במצב חמור בבתי חולים ישראליים).³⁰ ונראה שמדינות ערב נוטות פחות מבעבר לכבול את אינטרסים הלאומיים שלהם לגחמות של ההנהגה הפלסטינית, כפי שניתן לראות בנרמול היחסים בין ישראל לאיחוד האמירויות, בחריין וסודן, ובחיזוק הקשרים בין המדינה היהודית לעוד מדינות ערביות.

בנוסף לכך, הסוכנות ניצבת בפני האתגר הגדול ביותר שלה מזה עשרות שנים כאשר ארה"ב, התורמת הגדולה ביותר שלו, קיצצה בתמיכה הכספית בשעה שכלבי השמירה של האו"ם עצמו בודקים את אי הסדרים הפיננסיים של הסוכנות, לאחר שהארגון טען לגירעון שנע בין \$332 מיליון למעל למיליארד דולר.³¹ אך הקריאה של אונר"א אינה מקבלת תהודה רבה מדי, אפילו באיחוד האירופאי, ששם נראה שהנרטיב של פליטים פלסטיניים מרוששים-תמיד, מתחיל להיחלש, והיכן שהתמיכה ללא שאלות במשימה הכושלת של אונר"א מתחילה להיבחן עוד ועוד בידי אלה שהיו בעבר מתומכיה הקולניים ביותר.

בשעה שמדינות ערב והמערב עומדות בפני המחויבויות לפעול אקטיבית כדי לפתור את "בעיית הפליטים הפלסטינים", דבר שהיה צריך להיעשות כבר לפני שנים רבות, על פעולות הסוכנות בנות ה-70 שנה לעבור רפורמה עמוקה או להיפך לבלתי רלוונטיות.

³⁰ See, for example, The Times of Israel (Jerusalem), Jan. 2, Apr. 11, 2020.

³¹ Arutz Sheva (Beit El and Petah Tikva), Mar. 6, 2020.